

Arş. Gör. Dr. Enes İLHAN

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Tekirdağ/TÜRKİYE
enesilhan@nku.edu.tr
ORCID

**MİHRÎ HÂTUN MU REVÂNÎ Mİ?
“EY BENÜM ŞİİRÜME NAZİRE
DİYEN” KİM?**

**MİHRÎ HATUN OR REVANÎ? WHO
WROTE NAZİRE TO MY POEM?**

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 31.01.2024
Kabul Tarihi: 27.03.2024
Yayımlanma Tarihi: 30.04.2024

Article Information: Research Article
Received Date: 31.01.2024
Accepted Date: 27.03.2024
Date Published: 30.04.2024

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

İlhan, Enes, “Mihri Hâtun mu Revânî mi? “Ey Benüm Şiirüme Nazire Diyen” Kim?”, *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 10, Sayı 20, Bahar 2024, s. 148-170.

İlhan, Enes, “Mihri Hatun or Revani? Who Wrote Nazire to My Poem?”, *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 10, Volume 20, Spring 2024, p. 148-170.

10.28981/hikmet.1429214

Arş. Gör. Dr. Enes İLHAN

MİHRÎ HÂTUN MU REVÂNÎ Mİ? "EY BENÜM ŞİİRÜME NAZİRE DİYEN" KİM?

MİHRÎ HATUN OR REVANÎ? WHO WROTE NAZİRE TO MY POEM?

ÖZ

XV. yüzyılın önemli şairlerinden Necâtî "ey benüm şîirüme nazire diyen" mısra ile başlayan meşhur kıtasında, kendi şiiri ölçüsünde başarılı olmadığı gerekçesiyle isim vermeksizin seslendiği şairden şiirlerine nazire yazmaması talebinde bulunmaktadır. Bu şiirin Latîfî'nin delaletiyle Mihrî'ye yazıldığı iddiası, Mihrî'ye ve Necâtî-Mihrî ilişkilerine dair kaleme alınan çalışmalarda atıfta bulunulan dikkat çekici edebî mevzulardandır. Klasik Türk şiirinde şairelerin konumu, Mihrî'nin Necâtî üslubunu hedeflerken gösterdiği meydan okuyucu tavrı, Necâtî'nin şiir hassasiyeti vb. sebeplerle izah getirilse de Necâtî'nin şiirinde Mihrî'yi muhatap alması ancak kuvvetli bir ihtimal olarak değerlendirilebilir. Zira Latîfî Tezkiresi'nden 31 yıl önce ve Necâtî'nin vefatından 6 yıl sonra yazılan nitelikli bir Necâtî Dîvân'ı nüshasında şiirin Revânî'ye yazıldığına dair bir kayda rastlanmıştır. Bu durum tezkire metinlerinden temin edilen bilgilerin sıhhatine dair bir sorgulama ve teyit aşamasının lüzumunu ortaya çıkardığı gibi bahsi geçen mevzuda Revânî'ye de odaklanması gereğini doğurmuştur. Bu amaçla çalışmamızda Necâtî-Mihrî-Revânî ilişkileri, dönem kaynaklarından nakledilenler ve şairlerin mizaçları doğrultusunda şiirin muhatabı olan şaire dair bazı ihtimaller üzerinde durulmuştur. Necâtî'nin bu meşhur şiirine temasla yapılacak akademik çalışmalarda artık bir ön kabul haline gelen Mihrî'nin yanı sıra Revânî'nin de dikkate alınması gereği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Necâtî, Mihrî, Revânî, Nazire

ABSTRACT

Necâtî, one of the important poets of the 15th century, in his famous poem, which begins with the verse "hey who wrote to me nazire", asks the poet, whom he addresses anonymously, not to write an nazire of his poems, as he thinks that he is not as successful as his own poetry. The claim that this poem was written for Mihrî with the testimony of Latîfî is one of the remarkable literary issues referred to in studies written about Mihrî and Necâtî-Mihrî relation. Although it can be explained by reasons such as the position of female poets in classical Turkish poetry, Mihrî's challenging attitude while aiming for Necâtî's style, and Necâtî's sensitivity to poetry, it can only be considered as a strong possibility that Necâtî wrote his poem to Mihrî. Because, in a qualified Dîvân copy written 31 years before Latîfî's Tezkire and 6 years after Necâtî's death, there is a record that the poem was written to Revânî. This situation not only revealed the need for a questioning and confirmation phase regarding the authenticity of the information obtained from the tezkire texts, but also created the need to focus on Revani in this regard. For this purpose, our study focuses on the possibilities regarding the poet to whom the poem was written based on Necâtî-Mihrî-Revânî relations, what is transferred from the source texts and the poet's temperament. It has been emphasized that Revani, as well as Mihrî, should be taken into consideration in academic studies to be carried out with reference to this famous poem of Necâtî.

Keywords: Necâtî, Mihrî, Revânî, Nazire

Giriş

Klasik Türk şiirinde şair olmak ve şiire adım atabilmek, bazı kaidelerin yerine getirilmesini önceleyen edebî bir gayrete bağlıydı. Şiire adım atmadan önce şair bilgi ve birikim bakımından yeterli bir noktada olmalı, devirde revaçta olan beşerî ilimleri tahsil etmeli, Arapça ve Farsça dil bilgisine vakıf olmalı, Türk ve Fars şairlerden şiir okumaları yaparak belirli bir miktar şiiri ezberinde bulundurmalıydı (Kurnaz, 2007, 6-13). Kültürel ve teorik bilgilerin temininden sonra şair artık şiir alıştırmalarına başlayabilecek bir seviyeye ulaşmış demektir. Şiirde belirli bir noktaya gelmiş üstat şairlerin şiirlerini örnek alma ve bu anlamda şiir meşkinine dayalı taklit süreci, şiir alıştırmalarının çerçevesini oluşturmaktaydı. Şairlerin gerek bu emekleme döneminde gerekse özgünlüğü yakaladıkları olgunluk çağlarında müracaat ettikleri en önemli temrin aracı ise "nazire şiir" yazımıydı. Bir şairin şiirlerine başka bir şairin konu, vezin ve kafiyeye/ redif ortaklıklarıyla yeni bir şiir yazması olarak tanımlanabilecek olan nazire, şairlerin şiir alıştırmalarında bulunabilecekleri, zemin şiirden daha estetik bir şiir ortaya koyma iddiasını ileri sürerek rekabete girebilecekleri ve örnek alınan şairin izinden gidebilecekleri edebî bir zemindir (Köksal, 2006, 97-120).

Şiirlerine nazireler yazılması şairin tanınırlığına ve şiir muhitinde öne çıkmasına vesile olduğu cihetle şair için övünç vesilesidir. Bazen şairlerin kendi şiirlerine nazire şiir yazılmasını teklif ettikleri görülür. Bu istek, hem şairler meclisinde yer edinebilme endişesine, hem şairler arasındaki dostane ilişkilere hem de zemin şiirin estetik bakımdan kusursuzluğunun vurgulanması düşüncesine bağlanabilir (Yılmaz, 2018, 1674-75). Zemin şiirde yer alan orijinal mana, hayal ve redifler, onu taklit eden nazire şiirlerle geleneğe taşınır. Nazire yazan şair, ortak teşbih, mecaz, kavram ve terkipleri kullanarak şairlerin kolektif şuurunda yani gelenekte "yeni bir varyasyonu" oluşturabildiği ölçüde onaylanır (Özgül, 2005, 52). Diğer açıdan bakıldığında şairi bunu iddia etmemiş de olsa her nazire şiir, zemin şiirin sahip olduğu edebî malzeme ile çok daha mükemmel bir şiirin yazılabileceği, ifade edilmek istenen nüktenin daha estetik bir çerçeve ile sunulabilmesinin mümkün olduğu iddiasını taşır¹. Nazirenin tabiatında var olan bu iddia zemin şiirin şairini, kendisine yazılan nazireleri estetik açıdan değerlendirmeye sevk ettirir. Bu değerlendirme süreci henüz nazire şiir ortada yokken de başlayabilmektedir. Şairlerin, şiirlerinin tanzir edilmesinin mümkün olmadığına yönelik söylemleri, yalnızca bir meydan okuma değil aynı zamanda kendi şiirinin mükemmeli yakaladığına yönelik bir değerlendirme çıktısıdır². Bazen şairlerin tanzir etmeyi düşündükleri şiirlerin seviyesine ulaşamadıkları için hayıflandığı görülmekte ve bu durum zemin şiir sahibi şairin mükemmellik söylemini desteklemektedir³. İşte kendi

¹ Gibb nazireyi, "bir başka şairin eserini geçmek amacıyla yazılan şiirlerdir" şeklinde tanımlayarak nazire şiirlerin bünyesinde mündemiç bu iddiayı vurgulamaktadır (Gibb, 1999, 78; Köksal, 2006, 15). Köksal, şairleri nazire şiir yazmaya sevk eden sebeplerin başında "tanzir edilen şiirdeki güzellikleri yakalama ve onu geçme gayreti"ne işarette bulunarak bunun "diğer bütün sebeplerin üstünde, nazirenin tanımıyla da ilgili önemli bir saik" olduğunu ifade etmektedir (Köksal, 2006, 97).

² "Şiirle meydan okuma" olarak değerlendirilen bu söylemler şairler arasında görülen atışmaların da belli başlı sebeplerindendir (Aydın, 2014, 218).

³ Bu türden söylemleri "acziyetin itirafı kadar, hatta ondan da çok, bir saygı ve edep örneği kabul etmek lâzımdır" (Köksal, 2006, 99).

şairlerinin değerini ortaya koyarak başka şairlerin yazdıkları nazire şiirleri değerlendiren şairlerden biri de Necâtî'dir (öl. 914/ 1509). Necâtî'nin, kendisini tanzir eden bir şaire yönelik hoşnutsuzluğunu bildirdiği ve makalemizin de ana eksenini oluşturan şiiri şöyledir:

Ey benüm şî'rüme nazîre diyen
 Çıkma rāh-ı edebden eyle hāzer
 Dime kim uşda vezn ü kâfiyede
 Şî'rüm oldı Necâtî'ye hem-ser
 Hārfi üç olmağ ile ikisinüñ
 Bir midür fi'l-ḥaḳıḳa 'ayb ü hüner⁴ (İlhan, 2023, 1327)

1- Revânî mi Mihrî Hâtun mu? Kaynak Tenkidi

Klasik Türk şiirine mensup şairlerin hayatına, şairliklerine ve etkilerine yönelik bilgi ve değerlendirmeleri barındırmasıyla edebiyat tarihine, edebî tenkide, sosyal ve kültürel yaşama ışık tutan tezkireler önemli biyografik kaynaklardır. Şairlerin birbirleriyle olan dostluk ve düşmanlıkları, şair atışmaları, latifeler ve şakalaşmalar tezkirelerden temin edilebilecek bilgiler arasındadır. İçeriğe dair bu önem derecesinin yanında tezkirelerde bilginin temin edildiği kaynaklar dikkate alındığında bazı sıhhat sorgulamalarının yapılması lüzumu ortaya çıkmaktadır. Zira bilgiyi edinme adına yazılı kaynaklara başvurulduğu gibi sözlü kaynaklar da dikkate alınmaktadır. Dost meclislerinde konuşulan meseleler, şairi tanıyan ikinci ve üçüncü şahıslar, toplumda dolaşan yaygın kanaatler tezkirelerin temel aldığı sözlü kaynaklardır⁵. Şairin adı, mesleği, doğum yeri gibi en temel bilgilerde bile tezkireler arası görülen uyumsuzlukların temel sebeplerinden biri de bilginin kaynağı meselesidir. Bu bakımdan tezkire metninde geçen bir bilginin ve nakledilen bir olayın diğer kaynak metinlerce sağlanması yapılmalı, destekleyici ve çelişkili yönler ortaya konulmalıdır.

Necâtî'nin söz konusu şiiri Mihrî'ye yazdığını ifade eden tek kaynak metin *Latîfî Tezkiresi*'dir. Latîfî Mihrî'nin şiirlerini çoğunlukla Necâtî'ye nazire olarak kaleme aldığını, Necâtî'nin şairlik seviyesine ulaşmayı hedeflediğinden Necâtî'nin Mihrî'ye "münfail" olduğunu yani gücendiğini ve tüm bu sürecin neticesinde meşhur şiiri cevap mahiyetinde kaleme aldığını zikretmektedir. İlgili kayıt şu şekildedir:

Ekşer-i eş'arı merhûm Necâtî Bege nazîre vâki' olmuşdur ve icād u taşarrufi ekşeriyyā nezāyirde bulmuşdur. Nezāyirden ğaraḳı pāye-i şî'rde aña irişmek ve fîrendāzlar meşābesinde menziline ve nişānesine yetişmek idi. Necâtî Beg bu ḥuşūşda münfa'il idi. Hattā bu kıt'ayı anuñ ḥaḳḳında didi dirler. Kıt'ā-i Necātî:..... (Canım, 2018, 497)

Bir şairi örnek almak, onun şiir okulunda alıştırılarda bulunmak (tetebbu) ve nihayetinde örnek alınan şair derecesinde iyi bir şair olmayı hedeflemek nazire

⁴ Ey benim şiirime nazire söyleyen (şair). Edepsizlik etmekten sakın! İşte vezin ve kafiye şiirim Necâtî'nin şiiri ile eşitlendi deme! Her ikisi de üç harften oluşmakla (hiç) ayıp ve hüner bir olur mu?

⁵ Türkçe şura tezkirelerindeki sözlü kaynak eleştirisi ile ilgili bk. (Çınarcı, 2016, 244-248).

şiiir yazmanın temel hedeflerinden ise Necâtî niçin nazire şiiir yazdı diye bir şair hakkında böyle bir şiiir yazma gereği duymuştur? Sorunun cevabını Âşık Çelebi vermektedir. *Meşâirü 'ş-Şu 'arâ'* da Necâtî'nin:

Tek yirde gökde zerre kadar minnet olmasun
Örti döşek Necâtî'ye bir büriyâ yiter⁶

beytine karşılık Mihrî'nin:

Sen ey Necâtî ister iseñ büriyâ döşek
Yâr işigüñde Mihrîye bir qurı cā yiter⁷

beytini "tariz" "yani dokundurma, taş atma" amacıyla kaleme aldığı ifade edilmektedir (Kılıç, 2018, 355-356). Bu hususta iki tezkire metni birbirlerini adeta bütünlemektedir. İki metin yan yana konulduğunda şöyle bir çıkarımda bulunmak mümkün görünmektedir: Sadece nazire şiiirler yazdığı için değil kendisini Necâtî ile aynı noktada addettiği ve bunu da Necâtî'ye dokunaklı sözler söyleyerek ima ettiği için Mihrî'ye Necâtî böyle bir mukabelede bulunmuştur⁸. Her ne kadar şairlerin eylemleri ve kaynak metinlerde anlatılanlar birbirlerini bütünlese de bu mevzuda bazı karanlık noktaların olduğunu da belirtmek gerekir. İlk olarak şiiirin Mihrî'ye yazıldığına değinen Latîfi haricinde başka tezkire yazarının olmaması meseleye şüphe katmaktadır. Necâtî'ye en yakın isimlerden biri olan ve Anadolu sahası ilk tezkire yazarı olan Sehî Bey (öl. 955/ 1548/49) eserinde bu mevzuya yer vermemektedir. Ayrıca Latîfi'den sonra kaleme alınan ve kendilerinden önce yazılan tezkire metinlerinden de faydalanan diğer tezkire yazarlarının bu önemli hususa neden değinmedikleri bilinmemektedir. Latîfi'nin eserini 952/ 1546 yılında tamamladığı düşünülürse Necâtî'nin vefatından 37 ve Mihrî'nin vefatından 32 yıl geçmiştir. Mevzunun ikinci veya üçüncü şahıslardan aktarılması ihtimali de bilginin sıhhatine gölge düşürmektedir.

Bir diğer şüpheli taraf ise Mihrî'nin şairlik mizacıdır. Kaynaklardan ve şiiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla Mihrî, sözünü esirgemeyen ve toplumun genel kabullerini önemsemeyen bir şairdir. Eleştirilere kulak asmaz ve erkeklerin çoğunlukta olduğu şiiir ve işret meclislerinde yer almaktan yüksünmez. Şiiirlerinde İskender Çelebi (öl.?) ve Hâtemî (öl. 922/1516) gibi daha önce bazı aşk dedikodularına mevzu olduğu isimleri anmaktan geri durmaz⁹. Ayrıca kadınlardan

⁶ Örtü ve döşek olarak Necâtî'ye bir tek hasır kafidir. Yeter ki yerde ve gökte zerre miktarınca kimseye minnet olmasın. Beytin *Dîvân*'daki yeri için bk. (İlhan, 2023, 885).

⁷ Ey Necâtî! Sen bir hasır döşek isterken sevgilinin eşigünde Mihrî'ye bir kuru yer yeterlidir. Beytin *Dîvân*'daki yeri için bk. (Arslan, 2018, 75).

⁸ İki beyti de karşılaştıran Ömer Arslan Mihrî'nin "kuru cā" kelime grubunda ortaya koyduğu başarılı iham –cā hem yer hem de çuval anlamlarına gelmektedir- ile Necâtî'nin ihamı önceleyen şiiir üslubunu yakaladığını –Necâtî'nin kullandığı büriyâ kelimesinde de iham vardır- ve bu bağlamda bir şairlik iddiasında bulunduğunu tespit etmektedir (Arslan, 2021, 190). Beyitte geçen "cā" kelimesinin manalarına ve beyitte yer alan diğer kelimelerle kurduğu anlam bağdaştırmalarına ilişkin tespit ve değerlendirmeler için bk. (Bıyık, 2018, 215).

⁹ İlgili kısımlar şunlardır:

Sen yalandan Hâtemî 'aşık geçersin Mihrîye

da ehil şairler çıkabileceğini ifade ederek toplumun genel kabullerine tek başına karşı durmaktan çekinmez¹⁰. Necâtî gibi özgüveni yüksek bir şaire dokundurma yaparak adeta meydan okur. Mihrî'nin tüm bu eylemleri göz önünde bulundurulduğunda Necâtî'nin kendisi için yazdığı ve içerik itibarıyla şiirinin ve şairliğinin eleştirildiği böyle bir metne yanıt vermemesi çelişkidir. Hatta aşağıdaki beyitte görüleceği üzere Necâtî'nin şairliğini de teslim ederek kendisini aciz gösterir.

Mihrî Necâtî şî'rine dirsın nazîre lîk

Sen bir gedâ vü müflis o bir pâdişâh ile¹¹ (Arslan, 2018, 135).

Toska, şairelerin şiirlerinde kendilerini aciz olarak göstermelerinin sebebini kabul görme amacına bağlamaktadır. Böyle yapmak suretiyle edebiyat çevrelerinden kadın şair olmaları ön kabulü ile gelebilecek baskılardan kurtulmaya çalıştıklarını ifade etmektedir (Toska, 2007, 678). Kadın şairlerin şiirleri ile ilgi uyandırması ve kabul görmesi, bir nevi abartıdan kaçınmaya ve şiirde öne çıkan kimseleri rahatsız etmeden büyük bir tevazu maskesi altında bulunmaya bağlıydı. Mihrî'nin Necâtî'ye karşı takındığı bu tavrın temelde bu düşünceye dayandığı ifade edilmektedir (Ertek Morkoç, 2017, 3463)¹². Bu açıklamaların diğer kadın şairler için uygun olduğunu teslim etmekle beraber Mihrî'nin, kadın şairler profilinden farklılaşan kendine mahsus çizgisi göz önünde bulundurulduğunda Necâtî'ye herhangi bir mukabelede bulunmaması düşündürücüdür.

Necâtî'nin kaleme aldığı manzumede Revânî'yi muhatap almış olabileceğine dair ilgi uyandıran kaynak metin *Necâtî Dîvânı*'nın Avusturya Milli Kütüphanesi'nde (Österreichische Nationalbibliothek) Cod. Af 376 arşiv numarasında kayıtlı nüshasıdır. Beyaz mukavva bir cilt içerisinde bulunan nüsha nesih hat ile kaleme alınmış olup toplam 202 varaktan oluşmaktadır. Düzgün bir imlaya sahip olduğu görülen nüshanın en dikkat çekici ve makalenin de konusunu belirleyici yönü kıta ve nazımlarda, kırmızı mürekkeple içerikle uyumlu olarak yazılan "der-beyân-ı acz, der-hakk-ı şü'arâ, der-hakk-ı kâtibân" vb. başlıkların yer

Şümme vallâhi seni Mihrî sever oğlandan (Arslan, 2018, 119)

İrdi çün âb-ı hayâta Mihrî ölmez haşre dek
Gördi çün zulmet şebinde ol 'ayân İskender'i (Arslan, 2018, 150)

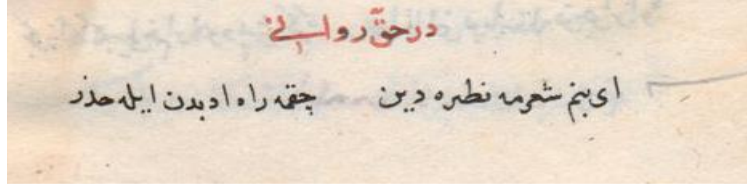
Bir zamân şehri-i Amâsiyye'de İskender idüñ
Hızr-veş âb-ı hayât isteyene rehber idüñ
Hûblar içre şanemâ sen daği bir server idüñ
Yüri şâhum yüri işmarladum Allâh'a seni (Arslan, 2018, 172)

¹⁰ Kadınların müdafaası nev'inden bu manzume üzerinde diğer bölümlerde detaylı bir biçimde durulacağından bu kısımda ayrıca değinilme lüzumu görülmedi.

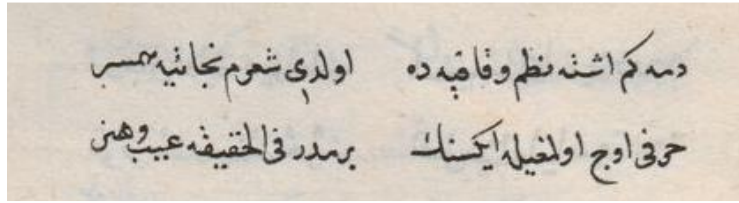
¹¹ Ey Mihrî. Sen Necâtî'nin şiirine nazire diyorsun. Ancak sen aciz (bir) kimse (iken) Necâtî (şiirin) padişahıdır.

¹² Kadın şairlerin çoğunlukla bir tarikata mensup olması ve şiirlerinde tasavvufi terimleri kullanmalarında da yine kabul görme ve eleştirilere göğüs germe düşüncesi yatmaktadır. Bu durum sadece klasik Türk şiirine mahsus değildi. Orta çağ İngiliz edebiyatına mensup Norwich'li Julian ve Margery Kempe isimli iki kadın şair de cinsiyet kısıtlamalarını aşmak için şiirlerinde kendilerini aciz göstermekte ve daha çok mistik konularda şiir yazmaktaydılar (Reis, 2008, 149).

almasıdır¹³. Necâtî'nin Mihrî'ye yazdığı söylenen kıtanın başlığı ise "der-hakk-ı Revânî" olarak kaydedilmiştir. İlk beyti nüshanın 198b varağında geri kalan kısmı ise 199a varağında yer alan kıtanın kaydı şu şekildedir:

(*Dîvânı Necâtî*, Cod. Af 376, 198b)

(*Dîvânı Necâtî*, Cod. Af 376, 199a)

Nüşanın ferağ kaydında eserin Muhammed Sühâyî bin Alî (öl.?) tarafından 921/1515 tarihinde Ramazan ayının 1. gününde başlanıp 8. gününde bitirildiği belirtilmektedir. İlgili kayıt şu şekildedir:

(*Dîvânı Necâtî*, Cod. Af 376, 205a)

“Şera ‘tü bi-hezihi’l-kitābeti fi’l-yevmi’l-evvel min Ramażān ve ferağtu ‘anhā fi’l-yevmi’ş-sāmīni minhu senetü 921 ihdā ve ‘işrīn ve tis’a mie, kātībuhu el-‘abdü ez-za’if el-muhtāc ilā raḥmeti’r-Rabbi’l-laṭīf Muḥammed Sühāyī bin ‘Alī”

Eseri kıymetli kılan bir diğer husus *Necâtî Bey Dîvânı* nüshaları içerisinde tarihi kayıtlı olan en eski nüsha olmasıdır. Necâtî'nin vefatından sadece 6 yıl sonra kaleme alınan nüsha bu yönüyle son yapılan tenkitli metin çalışmasında da temel alınan nüshalar arasına dâhil edilmiştir (İlhan, 2023, 376-377). *Latîfî Tezkiresi*’nden 31 yıl önce kıtanın muhatabına dair belirlemede bulunmaktadır.

Metnin divan nüshası olması ve Necâtî'nin vefatına yakın bir zamanda tamamlanması, içerdiği bilginin sıhhatinin lehine bir tablo çizse de başlıkların sonradan metne eklenmiş olabileceği ihtimali de hatırdan tutulmalıdır. Bu itibarla yapılan karşılaştırmada başlıkta kullanılan yazı ile divan metninin benzer yazı

¹³Dîvân nüshalarında genelde kasidelerde başlık kullanımı görülürken kıta ve nazımlarda başlıklara rastlanması nüshayı farklı kılan hususlardandır.

özellikleri gösterdiği söylenebilir. Örneğin hem metinde hem başlıkta ر harfi د harfine benzer bir biçimde yazılmıştır. و ve ق harflerinin yazımında da benzerlik görülmektedir. Tüm bu hususlar başlıkların *Dîvân*'ın istinsahı esnasında dâhil edilmiş olma ihtimalini güçlendirmektedir.

2- Tezkireler Işığında Necâtî-Revânî ve Necâtî-Mihri Hatun İlişkileri

Necâtî'nin hayatı merkeze alındığında her iki şairin Necâtî ile bir şekilde temaslarının olduğu görülmektedir. Necâtî'nin XV. yüzyıl klasik Türk şiirinin önde gelen şairlerinden biri olmasının bu husustaki rolünü teslim etmekle beraber asıl sebebin Necâtî çevresinde oluşan şiir iklimi olduğu söylenebilir. Necâtî'nin Karaman, Kastamonu, Manisa ve İstanbul düzleminde sürdürdüğü yaşamı boyunca çevresinde muhakkak şairlerden oluşan bir halkanın varlığına şahit olunmaktadır. Şevkî (öl.?), Tâli'î (öl. 925/1519), Sehî Bey (öl. 955/1548/49) ve Sun'î (öl.?) bu halkanın müdavimlerindedir. Necâtî yalnızca hamileri olan Şehzâde Abdullah ve Şehzâde Mahmut'un tertip ettiği işret meclislerinde bulunmamış bizatihi kendisi de bazı meclisler tertip ederek şiire ve şaire dair değerlendirmelerin yapıldığı şiir muhitleri teşkil etmiştir. *Garîbî Tezkiresi*'nde Necâtî'nin merkezde olduğu bir şiir meclisinden bahsedilmekte ve Necâtî ile Sun'î arasındaki bir şakalaşmaya yer verilmektedir (Babacan, 2010, 84). Necâtî'nin Revânî ile olan temaslarına yine böyle bir şiir meclisi bağlamında tanık olunmaktadır. *Âşık Çelebi Tezkiresi*'nde Necâtî Bey'in bir iş için Edirne'ye padişahın yanına gidip dönüşte İstanbul'da aralarında Revânî, Ferrûhî (öl. 944/1537), Âhî (öl. 923/1517-18), Mesîhî (öl. 918/1512) ve Şem'î'nin (öl.?) olduğu bir meclise uğradığı ifade edilmektedir (Kılıç, 2018, 666). Buradan Necâtî ile Revânî'nin yüz yüze görüştüğü ve aynı şiir meclisinde şiire ve şairliğe dair görüş alışverişinde buldukları söylenebilir. Necâtî ile aynı şiir meclisinde bulunması Revânî'nin hem Necâtî tarafından beğenildiğinin hem de devrinde etkin bir şair olduğunun göstergesidir.

Tezkirelerde Necâtî ile Mihri'nin yüz yüze görüştüklerine veya aynı şiir meclisini paylaştıklarına dair herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Mihri'nin yaşadığı coğrafya Amasya ile sınırlı olsa da İstanbul'a uğradığına dair bazı karineler de mevcuttur. Tek tanıklı bir gazelinde Mihri,

Geçmiş ki hayıf Mihri Amâsiyye'de 'ömrün

Ḳostantini'de 'âkil iseñ gitme ḳal imdi¹⁴

mahlas beytini söyleyerek şiirin yazıldığı esnada İstanbul'da olduğu izlenimini verir. Yine başka bir şiirinde bir gemi yolculuğundan bahsetmesi İstanbul'a gitmiş olabileceğine yönelik bir başka delil olarak zikredilmektedir (Arslan, 2018, 7-8). Mihri'nin İstanbul'a gelmiş olma ihtimaline dayalı olarak Necâtî ile görüşme ihtimali zikredilebilir. Tabii Necâtî'nin de İstanbul'da bulunduğu vakitlerin Mihri'ye denk düşmesi gerekmektedir. II. Bâyezîd'in tahta çıkmasından sonra (886/1481) Şehzâde Abdullah ile beraber Karaman'a giden Necâtî, şehzadenin 888/1483

¹⁴ Ey Mihri, yazık ki ömrün Amasya'da geçmiş. Eğer akıllıysan şimdi İstanbul'da kal (tekrar Amasya'ya) gitme.

tarihinde Karaman'da vefatı üzerine İstanbul'a geri gelmiş ve muhtemelen¹⁵ 1485-1504 tarihleri arasında Kastamonu'da Şehzâde Mahmûd'un yanında bulunmuş, 1504-1507 yılları arasında şehzade ile beraber Manisa'da görev yapmış ve şehzadenin vefatı ile beraber İstanbul'a geri dönerek iki yıl sonraki vefatına kadar İstanbul'da ikamet etmiştir. Şu halde Mihrî ile Necâtî'nin 1483-1485 ile 1507-1509 tarihleri arasında İstanbul'da görüşmüş olması ihtimal dâhilindedir. Şairlerin yüz yüze görüşmesi ihtimallere dayalı olsa da Mihrî'nin Necâtî'ye şiir göndermek suretiyle şairle iletişim kurduğu *Latîfi Tezkiresi*'nde anlatılmaktadır. Necâtî'nin şiir meclislerinde bulunmuş bir zata Mihrî'nin, "Necâtî bizim şiirimizi nasıl bulur, hangi hususları beğenir" diye soru yönelttiği ve o zatın da "tatlı sözlülüğünü ve birden fazla manayı kastetmeni -iham- beğenmekte" diyerek yanıt verdiği söylenir (Canım, 2018, 498). Mihrî'nin sormuş olduğu bu soru, Necâtî ile iletişimin belirli bir zaman dilimi dâhilinde devam ettiğini gösterir. Bu da Necâtî'nin de Mihrî'ye bir şekilde mukabelede bulunduğu ihtimalini güçlendirir. Eğer ilk gönderdiği şiirine Necâtî herhangi bir cevap vermemiş olsaydı Mihrî ikinci ve üçüncü şiirlerini gönderme gereği duymaz ve Necâtî'nin yanından gelen zata malum suali yöneltme lüzumunu hissetmezdi.

Gerek yüz yüze gerekse uzaktan haberleşmek suretiyle görüşmüş olsun tezkirelerde satır aralarından anlaşılan Necâtî, Revânî ve Mihrî ilişkilerinin dostane sürdüğüdür. Necâtî'nin yazmış olduğu kıta metni incelendiğinde kelimeleri itina ile şiire yerleştirdiği görülmekte ve sanki uyarıda bulunurken veya latife yaparken karşı tarafı kırmamaya çalışmaktadır. Bazı latifelerinde ve bilhassa şiir hırsızlığına dair yazmış olduğu manzumelerinde hakarete varacak galiz ifadeler kullanmaktan çekinmeyen Necâtî için bu tavrın¹⁶, hem Revânî'ye hem de Mihrî'ye gösterilmesi gereken bir hassasiyet düzeyi ile ilintili olduğu düşünülmektedir.

¹⁵ Necâtî'nin Kastamonu'ya ne zaman gittiğine dair tezkirelerde net bilgiler bulunmamaktadır. *Latîfi Tezkiresi*'nde Şehzâde Mahmûd ile beraber gittiği bilgisi Necâtî'nin hayat kronolojisine, kaside sunuş tarihlerine ve inamât defterlerinde yer alan kayıtlara uygun düşmektedir. İlgili değerlendirmeler için bk. (İlhan, 2021a).

¹⁶ Necâtî'nin eskilerden mana çalan yeni yetme şairler için yazdığı şu matla, galiz ifadelerle neyin kastedildiğine örnek teşkil etmektedir:

Şular ki âdemîdür halk içinde yiyüp içüp
Nihâni yirde tekażâ gelürse def' eyley
Bu şimdi şâ'ir olanlar bir iki üç bed-baht
Nihâni yirde yiyüp halk içinde ş.çarlar (İlhan, 2023, 1335)

Necâtî mizaha düşkün, latifelerden ve şakalaşmalardan hoşlanan bir mizaca sahiptir. Aşağıda bir divan nüshasının derkenarından alınan anekdot tezkirelerde yer almamakta olup Necâtî'nin bahsi geçen kişilik yapısını özetler mahiyettedir.

Bir gün Sevâdî ile Qadîrî bozağhâne otururken Necâtî zîkr olunan bozağhâneye gelüp toğrı ağhâneye gitmiş mezkûr Monla Qadîrî daği ânide bu beyti bir kağıda yazup bâzâra giden ile Necâtî'ye göndermiş:

Necâtümdür Necâtümdür Necâtüm
Yüzüñi göricek gelür hacâtüm
Necâtî Bey daği kağıduñ ardına bu beyti yazup göndermiş:
Sevâdî'nün sevâdî p.ğluğundan
Qadîrî yiye diyü mahfî ş.çdum (Divânı Necâtî, 45, 85b)

3- Necâtî'yi Böyle Bir Şiiri Yazmaya Yönelten Muhtemel Sebepler

İster Revânî'ye isterse Mihrî'ye yazılmış olsun ortada görünür bir hakikat olarak şiirin kendisi durmaktadır. Necâtî sebeplerini kendisine saklayarak böylesi bir şiiri yazma gereği duymuştur. Saklamıştır zira şiirde açık bir biçimde muhatap aldığı şairin ismini zikretmemiştir. Hitap edilen şairin nazire şiirinin estetik ölçüleri karşılamadığını ifade sadedinde bir ikaz; hitap olunan şair hatırı sayılır bir şair ise işi şakaya vurma anlamında bir latife, manzumenin başlıca iki işlevi olarak tespit edilebilir. İki işlev de Necâtî'nin mizacına uygundur. İkaz işlevi Necâtî'deki şiir bilincine, latife işlevi de Necâtî'nin mizaha olan düşkünlüğüne bağlıdır. Manzumenin söz konusu işlevleri ve dönemin toplumsal şartları da dikkate alındığında Necâtî'yi bu manzumeyi kaleme almaya sevk eden iki sebep öne çıkmaktadır.

3.1. Necâtî'deki Şiir Hassasiyeti ve Şair Bilinci

Şiirde mana ve hayalin estetik kaideler dâhilinde başarılı bir biçimde işlenebilmesi her şairde benzer düzeyde değildir. Kalıp teşbih ve mecazlar ile benzer âşık, sevgili ve rakip ilişkileri arasında orijinalliği sağlama, söylenmeyi söyleme, mana kadar lafızda da başarılı olma ve okuyucunun beklentilerine cevap verebilme şairden şaire değişen oranlarla takip edilen önemli hususlardandır. Tüm bu hususlar az ya da çok şiire dair bir hassasiyetin kazanımı ile ortaya çıkar. Aşağıdaki kıtasında Necâtî "ziyâfet" ve "zarâfet" kelimeleri ile nitelediği bu hususların şiire tatbikinin zorluğundan bahsetmekte ve bu yolla sahip olduğu şiir hassasiyetinin düzeyini, en çok kaleme aldığı nazım şekli olan gazel üzerinden bildirmektedir.

Gücdür ne kadar dir iseñ ey dil
Tarz-ı gâzeli ri'âyet itmek
Her bir kişünñ murâdı üzre
Her beytde bir zarâfet itmek
Âsân degül'e benüm efendüm
Dünyâyı bütün ziyâfet itmek¹⁷ (İlhan, 2023, 1325)

Necâtî'nin kâtipler için kaleme aldığı manzumeleri bu bağlamda dikkat çekicidir. Ona göre kâtipler kelimelerin ibarelerini değiştirir; şiirini tahrir eder; han duvarlarına yazılan "ah şâhim" sözleri gibi adeta eline bir kömür alıp karalar; mahlasını bile yanlış yazmak suretiyle şairi zor durumda bırakmaya çalışır¹⁸ (İlhan, 2023, 1318). Bir diğer kıtasında şair *Dîvân*'ının ölünceye kadar kimseye yazdırmamak gereğinden bahisle kız nakşî gibi olan şiirlerinin iş bilmez kimselere emanet edilmesine karşı çıkar (İlhan, 2023, 1325). Necâtî, Şehzâde Abdullah'ın

¹⁷ Ey gönül! Her ne kadar söyleyen de gazel tarzının gereklerine uyup, herkesin beklentisi üzerine her bir beyitte zarafet ortaya koymak güç bir iştir. Zira tüm dünyaya (estetik bir) ziyâfet vermek kolay değildir.

¹⁸ Ziya Avşar, manzumenin "Nün ile cimi bir yire yazmaz şu korkudan- Ki ide Necâti lafzına nâ-gâh işâreti" şeklinde olan mahlas beytini, Necâtî'nin ulaştığı şöhret nedeniyle kıskançlığı üzerine çekebileceğinden bahisle yorumlar. Ona göre şairi çekemeyen devrin diğer şairleri kâtipleri yanlış yönlendirebilir. Yahut kâtipler bizatihi şairi güç bir durumda bırakmak isteyebilirler (Avşar, 2009, 105).

yanında divan kâtibi ve Şehzâde Mahmûd'un yanında nişancı olarak görev yapar ve yazının inceliklerine olan vukufiyetini artırır. Şiirlerini Müeyyedzâde'nin teşviki ile bir araya getirip mürettep bir divan teşkil etmesinin hayatının son yıllarına denk gelmesinde kâtiplere olan güvensizliğinin de payı vardır.

Necâtî'nin şiire verdiği kıymet, onu "şair nasıl olmalıdır" veya "şair olmak için gerekenler nelerdir" sorularına cevap bulmaya yöneltir. Şairlik mevzuunda da Necâtî'de bir bilinç ve hassasiyet düzeyinin geliştiği gözlemlenir. Hemen her şairde olduğu gibi Necâtî'de de şairliğe dair bir tanım geliştirme ve şairliğin çerçevesini çizme tavrı söz konusudur. Ona göre şair, inceliklere vakıf ve hassas gönüllü olmalı, belagat ve fesahat kaidelerini gözetmeli, özgün, yeni ve usta işi şiirler yazmalıdır (Kaya, 2019, 129-141). Taklit düzeyinde kalanlar, şair geçinenler, şairlik becerisine sahip olamayanlar, başkalarının söz ve manalarını satmaya çalışıp başkalarını da buna inandırabilenler Necâtî'nin eleştirdiği şair profildir¹⁹. Nihânî (öl.?) için yazdığı şiirden anlaşıldığı üzere Necâtî bazen şairin mahlasını da açıkça belirtmekten kaçınmaz. Yine bu şiirde görüldüğü üzere yer yer galiz ifadelerle de başvurabilmektedir²⁰. Necâtî'nin Zâtî mahlasını kullandığını öğrendiği Hallac Zâtî'yi (öl.?) "taklitçilikle" suçlayıp edepsiz olduğunu yüzüne söyleyerek meclisinden kovduğu *Aşık Çelebi Tezkiresi*'nde nakledilmektedir (Kılıç, 2018, 666). Bu durum şair geçinenlere, taklitçilere ve şiir hırsızlığında bulunanlara karşı Necâtî'nin tahammül edemediğini gösterir. Dönemin bir diğer önemli şairlerinden Hamdullah Hamdî'nin (öl. 909/1503) aşağıdaki manzumesi şiir hırsızlığına dair devrin panoramasını sunduğu gibi Necâtî'nin gösterdiği tepkide haksız olmadığı izlenimi verir²¹.

Şu 'arā-yı zamānenüñ varı

Birbirinden uğurlar eş 'arı

'Aybdur bu didüm birine didi

Zî-hüner cerr iderse cerrârî²² (Özyıldırım, 1999, 234)

Gerek bu tahammülsüzlük eseri gerekse özetle değinilen şiire dair edinilen hassasiyet düzeyi Necâtî'yi, nazire yazılan şiirlerin bile estetik düzeyini sorgulamaya itmiş olmalıdır. Zira her anlamda üst düzey olduğu düşünülen şiirlere yazılan nazirelerde de en az zemin şiir ölçüsünde başarı aranır²³.

3.2. Kadın Şair Meselesi

Klasik Türk şiirinde kadın şair olmak, şiirin dolaştığı muhitlerin erkek egemen oluşu, Osmanlı toplum yapısında kadının konumu ve şiir ve eleştiri geleneğinin erkek şairleri öncelikle gibi bazı zorluklara ve dezavantajlara göğüs

¹⁹ *Dîvân*'da yer alan 11 n.olu kıta burada bahsedilen hususların tamamını barındırması bakımından önemlidir bk. (İlhan, 2023, 1324). Kıta ile ilgili değerlendirmeler için bk. (Zavotçu, 2011).

²⁰ İlgili şiir 33 n.olu kıtadır bk. (İlhan, 2023, 1334).

²¹ Latîfî, manzumede bahse konu olan şairlerin Zâtî ve Revânî olduğunu ifade etmektedir (Canım, 2018, 247).

²² Zamanın şairlerinin tüm yaptığı birbirlerinden şiir çalmaktır. Birine bu (yaptığımız) ayıptır dediğimde "hırsız (diğer bir) hırsız soyarsa (bu ancak) hüner olabilir" dedi.

²³ Bu hususa giriş kısmında detaylı değinilmiştir.

germeyi göze almayı gerektiriyordu. Eski Türklerde siyasi kararların verildiği meclislerde boy gösteren, ata binen, kılıç kullanan ve dolayısıyla sosyal yaşamın merkezinde olan kadınların, sonraki yüzyıllarda değişen kültür daireleri ve karşılaşılan medeniyet tasavvurlarıyla daha kısıtlı ve mahrem bir alana çekildiği gözlemlenir. İstanbul'un fethinden sonra Osmanlıların Bizans ve İran'daki benzerlerini örnek alarak inşa ettikleri saraylarındaki haremlik ve selamlık zemini, merkezden çevreye doğru yayılmış ve nihayetinde kadın, tüm eylemlerini erkeğe nazaran daha kısıtlı ve yalıtılmış bir ortamda gerçekleştirme durumunda kalmıştır (Kızıltan, 1994, 106 akt. Ertek Morkoç, 2011, 232). Şiirle meşgul olmak, edebî eser yazmak ve kabul görmek, iştret meclislerine, şiir alışverişlerine ve şair atışmalarına dayalı sosyal bir sürece dayanmaktaydı. Şiir yazmak için belli bir eğitim aşamasından geçmek, usta şairlere nazireler yazmak veya usta şairlerle çalışmak ve bazı hiyerarşileri barındıran şiir meclislerinde bulunmak gerekiyordu (Havlioğlu, 2010b, 105). Haremin kapalı duvarları arasında bu denli sosyalleşmeyi gerektiren bir sürecin takip edilebilmesi çok da mümkün değildi. Klasik Türk şiirinde kadın şairlerin sayısının erkek şairlere oranla kıyas kabul etmeyecek bir düzeyde olması bu kısıtlılığın göstergesidir²⁴.

İffetli olma, edepli davranma ve sadakat, Osmanlı toplumsal yaşamında kadına biçilen en temel rol olmakta; iffetsizlik veya edepsizlik adeta pamuk ipliğine bağlı kaygan bir zemine dayanmaktaydı. Hayali de olsa bir sevgilinin boyuna, kaşına, gözüne, işve ve cilvesine şiirler yazmak, aşkın şairde yol açtığı hallerden dem vurmamak, şiirin dolaşıma girdiği en popüler mekânlardan olan sazlı sözlü iştret meclislerinde bulunmak bu hassas zeminin kayıvermesi için yeterli olan amillerdendi. "*Osmanlı asırlarında kadını beğenmek bile onun iffetine halel getirirmiş. Aleni takdir, kadına karşı bir cüret bir hakaret sayılır, gizliden gizliye beğenmeler ile ince hastalıklara varan âşıklık daima kadın lehine fedakârlık demektir*" (Pala, 2007, 37-38). Mihri'nin evlenmemesi, Zeynep Hâtun'un (öl. 879/1474-75) evlendikten sonra şiiri bırakması, Trabzonlu Fıtnat Hanım'ın (öl. 1327/1909) boşanması, Feride Hanım'ın (öl. 1321/1903) şiir yazmasının annesi tarafından engellenmesi, Fatma Âni Hanım'ın (öl. 1121/1710) şiir defterinin tahrip edilmesi şairliğin erkek işi bir uğraş olduğu ön kabulünün yansımasıdır. Ayrıca tüm bu örnekler toplum zihinde yer alan, şiirle iştigal etme ile edepsizliğe düşme arasındaki ince çizgiye de işaret etmektedir (Alkan İspirli, 2007, 12-15).

İslam dinin kadına ve erkeğe değer vermede cinsiyete dayalı bir ayrıma gitmemesine, Kuran'da ve hadislerde kadını aşağılayıcı hükümler yer almamasına rağmen Hint, Arap ve Fars kültürlerinin de etkisiyle oluşmaya başlayan olumsuz kadın imajı X. yüzyıldan itibaren kaleme alınan edebî eserlerde takip edilebilmektedir (Günay, 2000, 4). Kadının şeytan, kaşık düşmanı, baykuş, akrep olarak nitelenmesi, kadına eksik akıllı, ahmak, vefasız, güvenilmez, hain, kurnaz, hilekâr vb. olumsuz tavır ve davranışların yüklenmesi, divanlar, mesneviler ve pend-nâmeler olmak üzere pek çok edebî eserin satır aralarında yer almaktadır (Çetinkaya,

²⁴ Kadın şairler üzerine hazırlanan çalışmalarda kadın şair sayısına yönelik çeşitli değerlendirmeler göze çarpmaktadır. Biyografik kaynaklardan ve şiir mecmualarından hareketle iki yüz yirmi civarında kadın şairin yaşadığı tespit edilmektedir. *Tuhfe-i Nâilî*'de yer alan yaklaşık altı bin şaire göre bu sayı çok azdır. İlgili değerlendirmeler için bk. (Köksal, 2023, 346).

2008, 284). Kadına yönelik olumsuz değerlendirmeler nihayetinde “kadın şair” olma hususunu da kapsayıcı bir hale gelecektir. Öyle ki Mihrî, kadının toplumda eksik akıllı olarak algılanmasına karşı çıkararak yetenekli ve becerikli bir kadının kabiliyetsiz bin erkekten daha iyi olduğunu; zihni temiz, idraki sağlam bir kadının akılsız bin erkeğe üstün olduğunu dile getirme ihtiyacı hissedecektir²⁵.

Çünkü nâkış ‘aql olur dirler nisâ
Her sözün ma‘zûr tutmağdur revâ
Lîk Mihrî dâ‘înüñ zannı budur
Bu sözi dir ol ki kâmil uşludur
Bir mü’enneş yig durur kim ehl ola
Biñ müzekkerden ki ol nâ-ehl ola
Bir mü’enneş yig ki zihni pāk ola
Biñ müzekkerden ki bî-idrāk ola²⁶ (Arslan, 2018, 226)

Klasik Türk edebiyatı sınırları içerisinde eser yazımının erkek şair ve yazarlar lehine tekelleştiği böylesi bir edebî ortamda “kadın şair” olarak değerlendirilmek, kabul ve takdir görmek yine erkeklerin belirlediği marjinal bir alan içerisinde gerçekleşiyordu. XVI. yüzyıl tezkirelerinde Mihrî ve Zeynep Hâtun’un şairlikleri, edepli, terbiyeli ve iffetli olma hasletlerinin referansı ile değerlendiriliyordu. *Latîfi Tezkiresi*’nde Mihrî’nin şairler arasında mertebesinin yüksek olduğundan bahsedilmekte ve devamında mizahî ve yer yer galiz ifadelerle de başvurarak onun aşk sarhoşu olmasına rağmen iffetli bir kadın oluşu teslim edilmektedir (Canım, 2018, 496). Âşık Çelebi, Mihrî’nin şiirini ve şairliğini överken bir yandan da onun bakire oluşuna ve iffetine hanel getirmeyişine Latîfi ile benzer mizahî bir üslup ile değinme lüzumu duyar (Kılıç, 2018, 355-356). *Sehî Bey Tezkiresi* hariç XVI. yüzyıl tezkirelerinde Mihrî’nin şairliği takdir edilirken erkek şairlerde olduğundan farklı bir biçimde cinsiyete dayalı kelime tercihlerinde bulunulduğu görülür²⁷. Erkek şairlerin hayatı bahsinde ahlaki ve medenî durumları çok fazla ön plana çıkarılmazken kadın şairlerde öncelikli hale gelir. Kadın şairler, bir taraftan övülmekte ve takdir edilmekte iken diğer taraftan mizaha ve cinsiyete dayalı bir anlatımla adeta ötekileştirilmektedir (Havlioğlu, 2010a, 33, 34, 37). Ayrıca “genel edebiyat dizgesi” içerisinde kabul görmemekte; kabul görenler ise peşinen alt bir şairler sınıfı içerisinde kendilerine yer bulmaktadır (Toska, 2007, 677).

²⁵ Benzer bir karşı çıkış tavrı Zeynep Hâtun’da da görülmektedir. Kadınlığın eksiklik ile eşdeğer olmadığını belirten Zeynep Hâtun, hüner meydanında erkeklerden üstün kadınların da var olduğunu dile getirmiştir (Toska, 2007, 675).

²⁶ Kadınlar eksik akıllı olarak görüldüğünden onların tüm sözleri de mazur görülmelidir denilir. Ancak Mihrî, olgun ve akıl sahibi bir kimse olarak şöyle der: İşinde ehil olan bir kadın, beceriksiz bin erkekten daha iyidir. Anlayışı güçlü bir kadın binlerce anlayışsız erkekten daha iyidir.

²⁷ Havlioğlu *Sehî Bey Tezkiresi*’nde kadın şairlerin ötekileştirilmesine dair tavrın kadın şairlere dair hususî bir başlık açılması cihetiyle kendisini gösterdiğini, başta *Latîfi Tezkiresi* olmak üzere XVI. yüzyılın diğer tezkirelerinde ise “kadın şairler” başlığı açılmamakla beraber ötekileştirmenin değinilen meseleler ve kullanılan üslup noktasında geliştiğini ifade etmektedir (Havlioğlu, 2010a, 33).

Kadın şairlerle ilgili ifade etmeye çalışılan tüm bu genel kabuller Necâtî'yi böylesi bir şiir yazmaya yöneltmiş olabilir mi? Necâtî salt bir "kadın şair" olduğu için mi şiirlerine nazire yazan Mihrî'ye bu şiiri yazma gereği duymuştur? Necâtî'nin yaşadığı devrede ilk defa bir kadın şair bu denli popüler olmakta ve bir divan tertip edecek kadar şiirle meşgul olmaktadır. Şiir meclislerine dâhil olmakta ve başta saray erkânı olmak üzere üst düzey bürokratlardan da himmet görmektedir. İlk akla gelen, başarılı bir kadın şair karşısında ortaya konacak tavrın belirsizliğidir. Önceki bölümlerde de üzerinde durulduğu üzere Osmanlı toplumunda kadına takdîrîkâr ifadelerde bulunma bir cüret emaresi olarak değerlendirilebilmekteydi. Estetik kaideler bakımından Necâtî şiirine denk şiirler yazmış olsa da Necâtî'nin Mihrî'yi açıkça takdir etmesi Necâtî ile Mihrî arasında olası bir aşk senaryosunun konuşulmasına sebep olabilirdi. Ayrıca Mihrî ile Hâtemî mahlaslı Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi (öl. 922/1516) arasında gençlik zamanlarında aşka varan bir münasebet olduğu *Âşık Çelebi Tezkiresi*'nde nakledilmektedir (Kılıç, 2018, 356). Necâtî, *Dîvân*'ını adına tertip ettiği hamisi Müeyyedzâde'ye olan hürmeti dolayısıyla adının Mihrî ile anılması ihtimalinden çekinmiş de olabilir. Devrinin kadın şairlere olan bakış açısının da etkisiyle Mihrî'nin nazirelerini başarısız bulmuş ve kendi şiirinin değerini ikame etme adına Mihrî'ye nazire şiirlerden vazgeçmesini salık vermiş olması da ihtimal dâhilindedir.

4- Nazire Şiirleri Bağlamında Revânî ve Mihrî Hatun'a Dair Bazı Dikkatler

Revânî'nin ve Mihrî'nin örnek aldıkları ve üstat olarak gördükleri Necâtî'nin şiirlerine nazireler kaleme aldığı malumdur. Her iki şairin de nazire şiirleri incelendiğinde tanzir olunan şiirin zemininde yer alan kavram, hayal, mana ve mesellerin bazen aynen kullanıldığı bazen yeni temsil ve sanatlarla genişletildiği; yer yer orijinal ifadelerin yakalanarak Necâtî'den farklılaşma seyrinin takip edildiği tespit edilmektedir²⁸. Necâtî'ye yazılan toplam nazire şiir sayısında Revânî açık ara öndedir. *Dîvân*'ından ve nazire mecmualarından temin edilen verilerden hareketle 31 adet nazire şiir yazdığı tespit edilmektedir (İlhan, 2023, 166). Bu sayı Mihrî'nin kaleme aldığı 20 adet nazire şiire göre çok daha fazladır²⁹. Tanzir edilen şairin şiirinden esinlenme, estetik açıdan zemin şiirin seviyesine ulaşma ve son tahlilde belli ölçülerde nazire yazılan şiiri aşma durumu nazire yazımın doğası gereğidir. Mihrî'nin Necâtî'ye yazmış olduğu nazire şiirlerin karşılaştırılması esasına dayalı bir çalışmada bazı şiirlerinde Mihrî'nin Necâtî'yi yakaladığı ve nazire harici şiirlerinin bir kısmında ise boynuz kulağı geçer misali Necâtî'yi aştığı tespitinde bulunmaktadır (Hakverdioğlu, 2009, 559). Necâtî'nin meşhur "döne döne" redifli gazeline en güzel nazirenin Mihrî tarafından kaleme alındığı da dönemin tezkire yazarlarının ortak görüşüdür (Ayan, 1989, 28; Hakverdioğlu, 2016, 26). Ayrıca "döne döne" redifli naziresinde Mihrî'nin, yakaladığı orijinal manalar ile şiiri ileri bir noktaya taşıdığı ifade edilmektedir (Sona, 2018, 305).

Çağdaşı olan tezkire yazarlarının Revânî'nin şiirinden övgüyle söz ettikleri, selis ve sade nazım ile ince hayallerle kendisine mahsus bir üsluba sahip olduğunu

²⁸ Revânî ve Mihrî'nin nazire şiirlerini Necâtî'nin zemin şiirleriyle karşılaştırarak benzerlik ve farklılıkları ortaya koymasıyla Ömer Arslan önemli sonuçlara ulaşmaktadır bk. (Arslan, 2021).

²⁹ Mihrî'nin Necâtî'ye yazdığı nazire şiirlerle ilgili bk. (Hakverdioğlu, 2009).

vurguladıkları görülmektedir (Erünsal, 2020). Ancak nazirelerine dair tespit ve değerlendirmede bulunmamışlardır. Dikkat çekici olan husus nazire mecmualarında yer alan şiirleri haricinde *Revânî Dîvânî*'nda Necâtî'nin şiirleri ile ayniyet gösteren bazı şiirlerle karşılaşılmasıdır. Nazire şiir geleneğinin doğası gereği örnek alınan şair, kelime, kavram, mana ve hayal vb. açılardan kopya/ taklit edilir. "Esinlenme" şiirlerin ayniyet göstermediği nazire zemininde meşru kabul edilebilir. "Bu kopyacılık, etki taklit (farklı bir dildense tercüme); etki öykünme yineleme; etki-esinlenme- yaratım şeklinde farklı düzenlerde bir sıra izleyerek devam edebilir. Herhangi bir şairden etkilenen, onun şiirlerini beğenen onu taklit eder, bu taklit divan şiirinin meşru zemininde nazirenin yansımasıdır" (Kaplan, 2017, 41). Şiirde kastedilen mananın sabit kaldığı ve yalnızca lafzın değiştirildiği durumlar (selh) ile aynı mananın farklı sözcüklerle ifade edildiği durumlar (ilmam) şairin şiir temrinleri esnasında başvurabileceği uygulamalar olması yönüyle tabi karşılanırdı³⁰. Yine etkilenme ve kopya etme bağlamında kabul edilebilir bir durum da "tevarüd" olarak isimlendirilen "birbirlerinden habersiz olan şairlerin aynı mısra veya beyti söylemeleridir" (Karataş, 2014, 586). Zayıf bir ihtimal de olsa klasik şiirin dayandığı ortak mecaz, teşbih, kalıp sözler ve hayaller dünyası göz önünde bulundurulduğunda tevarüd mümkün olabilmektedir³¹. Gerek nazireciliğin gerekse tevarüdün suiistimali de söz konusu olmuştur. Zira aşağıda her iki şairin de divanlarından alınan gazeller ne esinlenme/ hâyîde/ taklit ile ne de tevarüd ile izah edilebilecek mahiyettedir³²:

Necâtî	Revânî
Geh cefâ geh cevr ü geh nâz oldı çünkü hû saña Bî-vefâ dildâr imişsin ey şanem yâhü saña	Geh cefâ geh cevr ü geh nâz oldı çünkü hû saña Bî-vefâ dildâr imişsin ey şanem yâhü saña

³⁰ "Lafzı değiştirilmiş, farklı kelimelerle aynı nükte tekrarlanmışsa buna selh denirdi ve iyiden iyiye acemi bir şairliğe yorulurdu. Yok beytin manası az-çok değiştirilmiş ise, buna da ilmam denir ve biraz daha palazlanmış, lâkin yine de ustalığını henüz göstermemiş bir şairiyyetin işareti sayılırdı" (Özgül, 2055, 54).

³¹ Hasan Kaplan'ın yapmış olduğu şu tespit meseleyi izah edici mahiyettedir:

"Divan edebiyatı belli bir şiir geleneği etrafında hayat bulmuştur. Bu edebiyatta gelenek; şekilden muhtevaya, hayalden söyleyişe kadar birçok konuda belirleyici olmuştur. Zaman içinde âdeta şairlerin üzerinde uzlaştıkları ortak ve belirli bir mecaz, teşbih, telmih ve mazmun dünyası meydana gelmiştir. Bu da şairlerin zamanla aynı hayallere yer vermelerine, benzer söyleyişler içinde bulunmalarına sebep olmuştur. Bu sebeple bilerek veya bilmeyerek tevârüd denilebilecek mısralar, beyitler ortaya çıkmıştır" (Kaplan, 2017, 49).

³² Tabloda gazellerin matla ve mahlas beyitleri ile divan nüshalarındaki tanık sayısına yer verilmiştir. *Necâtî Dîvânî* nüshaları ile ilgili veriler İlhan neşrinin sonunda yer alan ve hangi gazelin hangi nüshalarda yer aldığı gösteren tablolar esas alınarak oluşturulmuştur bk. (İlhan, 2023, 3461-3657). *Revânî Dîvânî* neşrinde gazellerin yer aldığı nüshalara dair bilgiler verilmediğinden temin edilen iki nüsha esas alınmıştır. Dolayısıyla bu iki nüshaya atıfta bulunulmuştur. Şiirlerin Necâtî ve Revânî divanlarındaki yerlerinin gösteriminin yanı sıra tablonun tanzimi esnasında Ahmet Tanyıldız'ın ilgili makalesinden de yararlanıldığından ayrıca Tanyıldız'a da atıfta bulunulmuştur. Gazellerin bire bir aynı olmasına dikkat edilmiş nazire, selh ve ilmam ile izahı mümkün şiirler tabloya dâhil edilmemiştir.

<p>Devr-i hüsninde Necâtî şād u ḥandānsın yine Luṭf yüzün gösterüpdür beñzer ol meh- rū saña</p> <p>(Tanyıldız, 2015, 19; İlhan, 2023, 817)</p>	<p>Devr-i hüsninde Revānî şād u ḥandānsın yine Luṭfî yüzünden toğupdur beñzer ol meh-rū saña</p> <p>(Avşar, 2017, 181)</p>
32 Divan Nüshası	1 Divan Nüshası (<i>Dîvân-ı Revânî</i> , 5664, 29b).
<p>‘Āşık olmışdur güneş ey dil-ber-i ra ‘nā saña Tolanur dünyâyı hergiz bulımaz hem- tā saña</p> <p>Ağladuğunu görüp başın döger taşdan taşā Acıduğundan Necâtî bu yidi deryā saña</p> <p>(Tanyıldız, 2015, 18; İlhan, 2023, 558)</p>	<p>‘Āşık olmışdur güneş ey ruḥları ra ‘nā saña Tolanur dünyâyı her gün bulımaz hem- tā saña</p> <p>Başını taşdan taşā urur görüp ağladuğün Acıduğundan Revānî bu yidi deryā saña</p> <p>(Avşar, 2017, 182)</p>
3 Divan Nüshası	1 Divan Nüshası (<i>Dîvân-ı Revânî</i> , 5664, 29a)
<p>Her kaçan şî ‘r okısam ol ḥadd-i gül- gün üstine Dil-berüñ dirler okursın yine efsün üstine</p> <p>Ey Necâtî al kâğıd üzre yazar ḥüblar Her kaçan şî ‘r okusam ol ḥadd-i gül- gün üstine</p> <p>(Tanyıldız, 2015, 19; İlhan, 2023, 1243)</p>	<p>Her kaçan şî ‘r okısam ol ḥadd-i mevzün üstine Dir gören yārüñ okursın yine efsün üstine</p> <p>Al kâğıd üzre yazarlar Revānî ḥüblar Her ne şî ‘r kim diseñ bu ḥadd-i gül- gün üstine</p> <p>(Avşar, 2017, 407)</p>

15 Divan Nüshası	2 Divan Nüshası (<i>Dîvân-ı Revânî</i> , 5664, 91b; <i>Dîvân-ı Revânî</i> , 178, 81a)
Gerçi sen bu lebler ile halk-ı 'âlem cānısın Şorduğum 'ayb eyleme bi' llāh kimüñ cānānısın Gerçi nāzūkdür Necātî hūblar şayd itmede Diller almağda velî sen de cihān fettānısın (Tanyıldız, 2015, 17; İlhan, 2023, 1122)	Dostum bu lebler ile sen ki âdem cānısın Şorduğum 'ayb eyleme bi' llāh kimüñ cānānısın Gerçi nāzūkdür Revānî hūblar şayd itmede Diller almağda velî sen de cihān fettānısın (Avşar, 2017, 333)
29 Divan Nüshası	2 Divan Nüshası (<i>Dîvân-ı Revânî</i> , 5664, 80a; <i>Dîvân-ı Revânî</i> , 178, 54b)
Bî-ķarār eylerdi her dem ğam beni cām olmasa Gönlüm ārām eylemezdi ger dil-ārām olmasa Âl ile almaz idüñ göñlin Necātî bendeñüñ Ķāmetüñ cānā elif zülfüñ eger lām olmasa (Tanyıldız, 2015, 18; İlhan, 2023, 1162)	Bî-ķarār eylerdi her dem ğam beni cām olmasa Gönlüm ārām eylemezdi ger dil-ārām olmasa Âl ile almaz idüñ göñlin Revānî bendeñüñ Ķāmetüñ cānā elif zülfüñ eger lām olmasa (Avşar, 2017, 364)
66 Divan Nüshası	1 Divan Nüshası (<i>Dîvân-ı Revânî</i> , 5664, 78b)

Şiirler incelendiğinde ortada şiir hırsızlığı nev'inden bir durumun olduğu açıkça görülmektedir. Necâtî ve Revânî şiirleri üzerine yapılan muhtelif çalışmalarda da Revânî'nin Necâtî şiirlerini kendine mal ettiği zikredilmektedir³³. Gazellerin

³³ Bu hususu etraflıca değerlendiren Tanyıldız, divanların tertip tarihleri, Necâtî'nin genç şairler üzerindeki etkileri, müstensih tasarrufları ve Revânî'ye dair tezkirelerde yer alan bazı sirkat

divan nüshalarında tanıklanma durumları tek başına yeterli bir delil olmamakla beraber konunun aydınlatılması açısından destekleyici mahiyettedir³⁴. Sadece bir gazel az sayıda *Necâtî Dîvânı* nüshasında tanıklanırken diğer gazellerin 15 nüshadan 66 nüshaya kadar olan tanıklanma durumları, şairlerin aidiyetine dair Necâtî lehine bir eğilim oluşturmaktadır.

5- Revânî Hakkında "Sirkat-i Şi'r" İthamları

"İntihal, sirkat-i şî'r, düzd-i suhan, söz uğurlamak" olarak adlandırılan şiiir hırsızlığı bir şairin, başkasının şiiirinin tamamını veya belli bölümlerini aynen veya kelime dizilimlerini değiştirmek suretiyle kendi şiiiriymiş gibi takdim etmesine denmektedir³⁵. Klasik edebiyat şairleri geleneğin çizdiği sınırlar içerisinde aynı devirde yaşayan şairlerin veya seleflerinin şiiirlerinde yer alan mana, hayal ve mazmunları tekrar yorumlayıp geliştirirken bazen "benzerlik" sınırlarını "ayniyete" yaklaştırmışlar; gerek tezkire yazarlarından gerekse muasır şairlerce eleştiriyile karşılaşmışlardır. Binbir gayret, çalışma ve çabalama mahsulü şiiirlerin, özensiz ve dikkatsiz şairlerce "yağma" edilmesi elbette hoş karşılanmamış, intihal buna tevessül eden şairin şairliğini sorgulatacı kara bir leke olarak değerlendirilmiştir. Buna karşın Zâtî (öl. 954/ 1547) örneğinde olduğu gibi intihali kendilerince geçerli sebeplere dayandırmaya çalışan şairler de olmuştur. XVI. yüzyıl Rumeli yöresi şairlerinden Mesîhî (öl. 918/ 1512), Vasfî (öl. 920/ 1514), İshak Çelebi (öl. 944/ 1538) ve Hayâlî Bey (öl. 951/ 1557) ile sınırlı bir çalışmada intihal örnekleri ile karşılaştırılması, yüzyıl bazında şiiir hırsızlığının yaygınlığına dair fikir verici mahiyettedir (Çeltik, 2005). Şairlerin birbirleriyle olan rekabetine matuf olarak kendi aralarındaki "atışmalarına" intihal de mevzu olmaktadır (Aydın, 2014, 220). Bazılarının haklılık payı da olsa rakip şairlerin itibarını zedelemeye yönelik de olsa intihal suçlamaları, mevzunun yaygınlığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Gerek tezkirelerde gerekse şairler arası atışmalarda intihal bağlamında ismi geçen şairlerden biri de Revânî'dir.

Sehî Bey Revânî'yi başka şairlerin parlak söz ve hayallerini şiiirine katmakla suçlamaktadır. Hırsızlığı sebebiyle latife mahiyetinde şu beyti yazdığını da belirtir:

İlüñ ma'nisin almasın Revânî

Aña hayr itmez âhîr Ka'be hâkķı³⁶ (İpekten vd., 2017, 102)

Benzer ithamları Latîfî de tekrar etmektedir. Ona göre Zâtî ve Revânî birbirlerinin şiiirlerini "tevârüd" yoluyla kendi şiiirlerine katmakla husumetli hale

suçlamalarını da dikkate alarak Revânî aleyhine bir sonuca varmaktadır (Tanyıldız, 2015, 20-22). Osman Fikri Sertkaya ve Ahmet Atilla Şentürk Revânî'nin açıkça hırsızlık yaptığını belirtmektedirler (Sertkaya, 1999, 197; Şentürk, 1995, 89-90).

³⁴ Divan nüshalarının delaletinin tek başına yeterli olmamasının sebebi iki divana ait nüsha sayısındaki dengesizliktir. Zira *Necâtî Dîvânı* nüshaları 99 adetken Revânî'nin 4 adet *Dîvân* nüshası tespit edilmiştir (İlhan, 2021b; Avşar, 2022). Ayrıca *Necâtî Dîvânı* nüshalarının 96 adedindeki tanıklanma durumları tespit edilebiliyorken *Revânî Dîvânı* nüshalarının 2 adedine ulaşılmış olması da bu durumun temel sebeplerindendir.

³⁵ Başkasından temin edilen şiiirde kelime sıralanışlarını değiştirmek gibi basit değişiklikler yapılması, eserin bir kısmının veya bazı sözlerinin alınması durumuna "igâre/ mesh" denmektedir (Karataş, 2005, 66).

³⁶ Revânî başkalarının manalarını şiiirinde kullanmasın. (Bu durum) Kâbe hakkı için ona herhangi bir fayda sağlamaz.

gelmiştir. Onların bu kanlı bıçaklı durumuna binaen ismi zikredilmeyen bir şair de şu şiiri kaleme alır:

Ma'nilerümi göz göre bağlar yürür diyü
 Zâtî ile Revânî yine kan bıçak durur
 Zâtiye niçün eyle idersün didüm didi
 Uğrıdan ise bāri hārāmīye hāk durur³⁷ (Canım, 2018, 247)

Revânî ile ilgili benzer ithamlara devrin diğer tezkirelerinde rastlanmamaktadır. Bu durum şüpheli gibi görünse de bir önceki bölümde zikredilen Necâtî ile Revânî arasındaki ortak şiirler, şiir hırsızlığına dair ifadeleri desteklemektedir. Necâtî'nin ömrünün son zamanlarına doğru şiirlerini bir araya getirmesi, *Dîvân*'dan önce bazı şiirlerinin devrin diğer şairlerince sahiplenilmesine yol açmış olmalıdır. Aynı mahlası kullandığı için bir şiir meclisinde yeni yetme bir şairi paylayacak kadar hassasiyet sahibi olan Necâtî ihtimal ki Revânî'nin nazireciliğin ötesinde olan bu şiir aşırımlarını bir şekilde fark edip onu uyarmak ve aralarındaki dostluğa da binaen ölçülü bir dille ona "nazire bile olsa şiirine yaklaşmamasını" salık vermek istedi. Nihayetinde Mihrî'ye yazıldığı iddia edilen bu kıta metni ortaya çıkmış oldu.

Değerlendirme ve Sonuç

Tezkire yazarlarının yazılı kaynaklardan temin ettiklerinin yanı sıra görüştüikleri şahıslardan derledikleri ile toplum içerisinde dolaşımda olan bazı kaynağı belirsiz bilgileri de eserlerine dâhil etmeleri, tezkirelere dayalı yapılacak değerlendirmelerde diğer yazılı kaynaklara ve mantık süzgecine başvurmayı gerekli kılmaktadır. XV. ve XVI. yüzyıla damga vurmuş Necâtî'nin asıl adı mevzuunda bile tezkireler arasında görülen farklılıklar duruma örnek teşkil etmektedir. Dönem tezkireleri içerisinde yalnızca *Latîfî Tezkiresi*'nde yer alan, Necâtî'nin meşhur kıta metninde Mihrî'yi muhatap aldığına dair bilgi de sorgulanmaya ve mantık süzgecinden geçirilmeye muhtaçtır. Zira Latîfî'den 31 yıl önce ve Necâtî'nin vefatından 6 yıl sonra kaleme alınan bir *Dîvân* nüshasında söz konusu şiir "der-hakk-ı Revânî" başlığı ile yer almakta ve metnin Revânî'ye yazıldığı iddia edilmektedir. Dolayısıyla elde bir hakikat ve iki ihtimal bulunmaktadır. İçerisinde yer alan ifadelerden anlaşılan şu ki Necâtî başka bir şaire, yeterli estetik olgunlukta olmadığını düşündüğü bir nazire şiir bağlamında seslenmekte ve şairi şiirde kendisini yakaladığı iddiasından vazgeçirmeye çalışmaktadır. Şiir Necâtî'nin şairlik mizacına ve şiir hassasiyetine de uygundur. Zira şiirlerinin mükemmel olduğunu düşünen ve bunu çevresinden gelen olumlu eleştirilerle de teyit eden Necâtî'nin, kendisine yazılan nazire şiirlerde de aynı estetik değeri gözetmesi olasıdır. Şiirin ortaya koyduğu bu hakikatin yanında gerek devrin diğer tezkire kaynaklarından gerekse Mihrî ve Revânî'nin şairlik mizaçlarından hareketle şiirin muhatabı olan şaire dair iki ihtimalden bahsedilebilir:

³⁷ Manalarımı göz göre göre alır diyerek Zâtî ile Revânî kanlı bıçaklı olmuştur. Zâtî'ye "niçin böyle yapıyorsun" diye sorduğumda "o manalar hırsızın değil haraminin hakkıdır" dedi.

1. Âşık Çelebi ve Latîfi tezkirelerinin delaletiyle Necâtî Mihrî'nin kendisine meydan okuyucu tavrından rahatsızlık duymuş ve kendi şiir tarzının üstünlüğünü vurgulamak niyetiyle Mihrî'ye böyle bir şiir yazma lüzumu görmüştür. Necâtî'nin Mihrî'yi şairliği cihetiyle değerlendirmesinde devrin kadın şairlere olan bakışı, şiirin erkek işi bir uğraşı olduğuna dair ön kabuller ve adının Mihrî ile olası bir aşk dedikodusunda geçmesinden duyduğu çekince de etkili olmuş olabilir. Bu ihtimale Mihrî'nin şairlik mizacından hareketle bir şerh düşmenin yerinde olduğu görülmektedir. Zira kaynakların ittifakıyla Mihrî sözünü sakınmayan, toplumun ön kabullerine aldırmayan ve hatta adının bazı şairlerle aşk dedikodularında geçmesinden çekinmeyen bir şairdir. Böyle bir şairin çok kıymet verdiği şiirlerine dair kaleme alınan eleştirel bir metne karşılık vermemiş olması düşündürücüdür. Bu durum kadın şairlerin üstat şairlerden kabul görme düşüncesi ile açıklansa da Mihrî'nin aykırı kadın şair profili, bir cevap yazmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca yine *Latîfi Tezkiresi*'nde Mihrî ile Necâtî'nin belli bir süre boyunca çeşitli vasıtalarla görüştükleri ifade edilmektedir. Eğer Necâtî Mihrî ile şiir ekseninde haberleşmeye başladığının akabinde veya sonrasında bu şiiri yazdıysa karşılıklı iletişim niçin belli bir süre devam etmiştir?
2. İkinci ihtimal şiirin Revânî'ye yazıldığı yönündedir. Bilginin yer aldığı 921/1515 tarihli *Dîvân* nüshası (*Dîvân-ı Necâtî*, Cod. Af 376) Necâtî'nin vefatından sonra yazılan en eski nüshadır. Necâtî ile Revânî'nin aynı şiir meclisini paylaştıkları düşünüldüğünde iki şairin birbirlerinin şiirlerini takdir ettikleri ve aralarında dostane bir münasebet olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Şu halde Necâtî'yi Revânî hakkında böyle bir şiir yazmaya sevk eden şey ne olabilir? Revânî hakkında "sirkat-i şî'r" ithamları bu ihtimali takviye edici mahiyettedir. Sehî Bey ve Latîfi tezkirelerinde Revânî'nin başkalarına ait şiirleri sahiplenmesi mevzuu üzerinde durulur. Necâtî ile Revânî'nin *Dîvân* nüshalarında bulunan aynı şiirlerin varlığı da Sehî Bey ve Latîfi'nin öne sürdüğü bu ithamı desteklemektedir. Necâtî'ye olan yakınlığıyla bilinen Sehî Bey'in bu iddiayı dillendirmesi Necâtî'nin de bu durumun farkında olabileceği ihtimalini doğurur. Şiirlerinde yer alan mana ve hayallerin kâtiplerin eliyle bozulabileceği ihtimaline karşı uzun müddet *Dîvân* tertibinde bulunmayan Necâtî, şiirlerinin başka bir şair tarafından sahiplenilmesine müsaade etmeyecektir. Bu bağlamda Revânî'ye nazire şiir bile olsa kendi şiirlerine yaklaşmaması telkininde bulunmak istemiş olabilir.

Bazı karanlık noktaları barındırsa da ithamlar, iddialar, kaynak metinler ve şair mizaçları doğrultusunda şiirin muhatabı olan şairlere dair gelişen her iki ihtimal de makul görünmektedir. Alan yazında Necâtî ile Mihrî ilişkilerine temasla sıklıkla değinilen bu şiir artık yeni bir ihtimali barındırmaktadır. Çalışmamız ile Necâtî-Mihrî eksenine, bu şiire atıfla yapılacak değerlendirmelerde Revânî'nin de dikkate alınması lüzumu ortaya çıkmıştır. Böylece tezkirelerden temin edilen bilgilerin sıhhatine dair hep bir şüphe durumunun gözetilmesi gereği vurgulanmıştır.

Kaynakça

- Alkan İspirli, Serhan. *Kadın Divan Şairleri ve Geleneğin Uzantısı*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 2007.
- Arslan, Mehmet. *Mihri Hâtun Dîvânı*. E-Kitap: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58679,mihri-hatun-divanipdf.pdf?0>
- Arslan, Ömer. *Necâti Bey'in XV. ve XVI. Yüzyıl Klasik Türk Şiirine Tesiri*. Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021.
- Avşar, Ziya. Necâti'nin Kâtiplerle İlgili İki Şiiri. *I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu Ölümünün 500. Yılında Şair Necâti Anısına*, (s. 100-107). Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, (2009).
- Avşar, Ziya. *Revânî Dîvânı*. E-Kitap: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0>
- Avşar, Ziya. Dîvân (Revânî). *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. 2022. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-revani>
- Ayan, Gönül. "Mihri Hatun ve Şiirleri". *Erdem* (1989), 5(13), 23-32.
- Aydın, Abdullah. "Divan Şairleri Arasında Şair ve Şiire Dair Atışmalar". *Turkish Studies* (2014), 9(7), 213-237.
- Babacan, İsrail. *Tezkire-i Mecâlis-i Şu'arâ-yı Rûm*. Ankara: Vizyon Yayınevi, 2010.
- Bıyık, Tuğba. "Mihri Hatun Divanı'nda Tespit Edilen Özgün Kelime Kullanımları ve Bağlamsal Açından Farklı Bir Bağdaştırma Örneği". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* (2018), 2(4), 213-221.
- Canım, Rıdvan. *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*. E-Kitap: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-216998/latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzama.html>
- Çeltik, Halil. "Rumeli Şairlerinde İntihal ve Tevarüd". *Hece* (2005), 9(7), 100-104.
- Çetinkaya, Ülkü. "Divan Edebiyatında Kadına Genel Bakış". *Turkish Studies* (2008), 3(4), 279-334.
- Çınarcı, M. Nuri. *Türkçe Şair Tezkirelerinin Kaynakları*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.
- Ertek Morkoç, Yasemin. "Klasik Türk Edebiyatında Kadın Şairlere Bir Bakış". *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2011), 9(2), 223-235.
- Ertek Morkoç, Yasemin. "Osmanlı Kadın Şairlerinin Divan Edebiyatı Geleneğinden Ayrılan Sesi ve Farklı İfade Biçimleri", *Journal of Human Sciences* (2017), 14(4), 3456-3471.
- Erünsal, İsmail E. "Revânî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. 2020. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/revani>

- Gibb, E. J. Wilkinson. *Osmanlı Şiir Tarihi*, C. I-II. (A. Çavuşoğlu, Çev.) Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.
- Günay, Umay. "İslâmî Dönemde Türk Toplumunda Kadının Yeri ve Önemi". *Milli Folklor* (2000), 6(46), 4-9.
- Hakverdioğlu, Metin. "Mihri Hatun'un Necâti Bey'in Şiirlerine Nazîreleri". *Turkish Studies* (2009), 4(2), 522-551.
- Hakverdioğlu, Metin. *Mihri Hâatun'u Anlamak*. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayını, 2016.
- Havlioğlu, Didem. "On the Margins and Between the Lines: Ottoman Women Poets from the 15th to the 20th Centuries". *Turkish Historical Review 1* (2010a), 25-54.
- Havlioğlu, Didem. "Valideler, Hemşireler, Kerimeler: Osmanlı Şiirinde Kadınlararasılık". *TUBA/JTS*, 34/II (2010b), 105-113.
- İlhan, Enes. "Necâti Bey'in Kastamonu Hayatına Dair Bazı Tespitler ve Düzeltmeler". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* (2021a), 5(2), 1030-1049.
- İlhan, Enes. *Dîvân (Necâti)*. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. 2021b. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-necati-bey>
- İlhan, Enes. *Necati Bey Divanı: Metin - Bağlamlı Dizin-İşlevsel Sözlük*, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2023.
- İpekten, Haluk, vd.. *Heşt Bihîşt*. E-Kitap: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78460/tezkireler.html>
- Kaplan, Hasan. "Divan Edebiyatında İntihal: Alıntı mı Çalıntı mı?". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* (2017), (40), 39-98.
- Karataş, Turan. "İntihâl Terimi Etrafında Bazı Tespitler". *Hece* (2005), 9(7), 65-68.
- Karataş, Turan. *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Sütun Yayınları, 2014.
- Kaya, Bayram Ali. *Necâti Bey'in Poetikası*. İstanbul: Akademik Kitaplar, 2019.
- Kılıç, Filiz. *Meşâ'irü 'ş-şu'arâ*. E-Kitap: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-210485/asik-celebi-mesairus-suara.html>
- Köksal, M. Fatih. *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2006.
- Köksal, M. Fatih. "Osmanlı'nın Meçhul Kadın Şairleri". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* (2023), 30(30), 343-368.
- Kurnaz, Cemal. *Osmanlı Şair Okulu*. Ankara: Birleşik Yayınevi, 2007.
- Necâti Bey. *Dîvân-ı Necâti*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, 45, 85b-86a.
- Necâti Bey. *Dîvân-ı Necâti*. Viyana: Avusturya Milli Kütüphanesi, Cod. Af 376, 198a-205b.

- Özgül, M. Kayahan. "İntihâl'den Çalıntı'ya İntikal'den Alıntı'ya". *Hece* (2005), 9(7), 52-64.
- Özyıldırım, Ali Emre. *Hamdullah Hamdî ve Dîvânı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999.
- Pala, İskender. "Kadın Şair Olursa Gör Başına Neler Gelir". *Âşinâ Güzeller*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2013.
- Reis, Huriye. "Medieval Women, Poetry And Mihri Hatun". *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2008), 10(20), 147-5.
- Revânî. *Dîvân-ı Revânî*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, 5664.
- Revânî. *Dîvân-ı Revânî*. Millet Yazma Eserler Kütüphanesi, 178.
- Sona, İbrahim. Necâtî'nin Döne Döne Gazeliyle Amasyalı Şaire Mihrî Hatun'un Naziresinin Karşılaştırılması. *Uluslararası Amasya Şairleri Bilim Şöleni* (s. 297-306), Ankara: Kibatek Yayınları, 2018.
- Sertkaya, Osman Fikri. "Tevârüd mü? Adaptasyon mu? Nazîre mi? Yoksa İntihâl Yani Sirkat-i Şiir mi?". *İlmî Araştırmalar* (1999), 7, 191-199.
- Şentürk, Ahmet Atillâ. *Necâtî Beğ'in Sultan Beyazıt Methiyesi ve Bazı Gazelleri Hakkında Notlar*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1995.
- Tanyıldız, Ahmet. "Necâtî ve Revânî Dîvânlarındaki Mükerrer Gazeller Üzerine". *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi* (2015), 1, 10-24.
- Toska, Zehra. Divan Şiirinde Kadın Şairlerin Sesi. *Türk Edebiyatı Tarihi*, (s. 672-682), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007.
- Yılmaz, Kadri Hüsnü. "Divan Şairlerinin Meydan Okumaları ve Kendi Şiirlerine Nazire İstekleri". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi* (2018), 7(3), 1660-1678.
- Zavotçu, Gencay. "Necâtî'nin İntihal Konulu Bir Hicviyyesi", *Ölümünün 500. Yılında Necati Bey'e Armağan*, (s. 221-231), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.